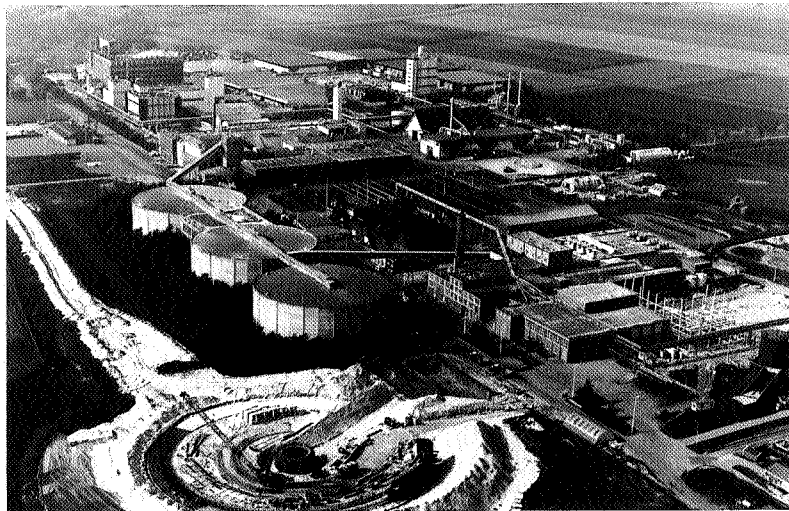

In 1972 schetste de Club van Rome met haar rapport 'Grenzen aan de groei' een uiterst somber toekomstbeeld met volledig uit de hand gelopen verontreinigingsnivo's van lucht, bodem en water. Alsof er geen grenzen aan de groei waren ging men vervolgens over tot de (economische) orde van de dag. Welke gemeente stelde niet alles in het werk te komen tot drastische uitbreidingen van het aantal bedrijven?

Welke regering of provinciaal bestuur maakte zich zorgen over de gevolgen van de ongebreidelde economische groei en de gevolgen daarvan voor het milieu?

DE GEVOLGEN WORDEN MET HET RAPPORT 'Zorgen voor Morgen' (december 1988) meer dan duidelijk. De verontreinigingsnivo's blijken volledig uit de hand te zijn gelopen: 'Willem we binnen de normen voor milieuverontreiniging blijven, dan zijn reducties van 70 tot 90 % vereist', aldus een citaat uit Zorgen voor Morgen. Het rapport werd een ongekend succes en had zo ongeveer een brede maatschappelijke milieudiskussie tot gevolg. Hoe reageren provinciale bestuurders op Zorgen voor Morgen? Cobie Ensink ging op bezoek in Groningen bij CDA milieugedeputeerde J. van Dijk ('Zeg maar Jaap') en in Assen bij zijn PvdA kollega H. H. A. Lange ('zeg maar Herman'). Zijn Jaap en Herman doende met een Deltaplan voor behoud van het Groninger en Drents milieu?

'Van Zorgen voor Morgen had niemand twee jaar geleden gehoord toen wij in Groningen

Zuiveringsinstallatie AVEBE, Terapelkanaal in aanbouw (1987)

PROVINCIALE ZORGEN VOOR MORGEN

Cobie Ensink

zijn gestart met een collegeprogramma waarin is opgenomen dat we in deze periode nadrukkelijk willen komen tot een provinciaal Integraal Milieubeleidsplan. Tot dan toe hebben we praktisch allen maar sektorale plannen gehad', aldus milieugedeputeerde J. van Dijk te Groningen.

'De huidige stand van zaken rond dit plan is als volgt. We zijn — net als in Zorgen voor Morgen — gestart met een inventarisatie van de grootste problemen in de provincie Groningen: de verstuivingsproblematiek in de Veenkoloniën, de verontreiniging van de bodem, de uitwerking van de Wet op de Bodembescherming, de verontreiniging van de lucht. Er is gekeken naar de verschillende emissiebronnen van industrie, landbouw en verkeer. Zo is nu bijvoorbeeld bekend welk aandeel industrie en verkeer hebben in de uitstoot van zwaveldioxide en koolstofdioxi-

de, de stoffen die het broeikaseffect mede veroorzaken.'

Inventarisatie milieuproblemen

'Met deze inventarisatie als basis hebben we in maart 1989 een externe werkkonferentie belegd met een groot aantal instellingen en doelgroepen uit de provincie om over die problemen met elkaar van gedachten te wisselen. Mensen uit de landbouw, industrie, overheden en milieugroeperingen hebben wij gevraagd de inventarisatie eventueel aan te vullen. De industrie en milieuorganisaties zijn daarop ingegaan met een aantal aanbevelingen. Het uiteindelijke resultaat is ter behandeling voorgelegd aan de statencommissie voor milieu, die op haar beurt heeft aangegeven welke de belangrijkste milieuproblemen zijn die in het provinciale Milieubeleidsplan behandeld moeten worden.

De fase waarin we nu verkeren is het formuleren van doelstellingen die we voor de toekomst willen hebben. Het kiezen van beleidsaccenten en aangeven wat van de provincie zelf verwacht mag worden, zowel instrumenteel als financieel. En ook wat we verwachten van rijk en gemeenten en andere doelgroepen, met name industrie, landbouw en verkeer. Het eerste conceptplan moet in september klaar zijn. Vervolgens volgt er een tweede externe werkkonferentie half oktober, waarbij dit conceptplan centraal zal staan. De tweede werkkonferentie is bedoeld om met de doelgroepen te discussiëren om te komen tot een zeer open planning, waarbij zowel de belangen van het milieu als van andere doelgroepen betrokken moeten worden. Het is beslist niet de bedoeling alleen de industrie te vragen om van alles bij te stellen! Daarna moet het conceptplan door het college vastgesteld worden. Hierbij moeten de uitgangspunten van Zorgen voor Morgen en het Nationaal Milieubeleidsplan in het verlengde van ons plan liggen.'

Mondiaal nivo

'Ik denk dat wij ook op mondiaal nivo een belangrijke bijdrage kunnen leveren. Zo stoot de ESD-fabriek in het Eemsmond-gebied nogal wat zwaveldioxide uit. In de vergunning wilden we deze uitstoot verminderen. Samen met een subsidie van VROM is er een ontzwavelingsinstallatie gebouwd, die nu praktisch gereed is. Een tweede voorbeeld. Er is met Akzo-Delfzijl in het verleden een discussie gevoerd om te komen tot een aanzienlijke reductie van de uitstoot van CFK's. In 1986 is aan Akzo een revisie-vergunning verleend met strengere normen op dit punt. Een jaar later bleek Akzo zich daaraan niet te houden. Nu zijn er nieuwe afspraken gemaakt en onlangs heeft Akzo een nieuwe vergunning aangevraagd met een aanzienlijk lagere emissie van CFK's.

In het algemeen proberen wij in Groningen via vergunningen te komen tot een verlaging van emissiebronnen. Het is de bedoeling dat er geen sektorale vergunningen meer verleend worden. Voor belangrijke vergunningen komen er projectteams, waarbij verschillende ambtelijke disciplines van lucht, bodem en water betrokken worden om te komen tot een integrale vergunningverlening. Soms komen er ambtenaren bij van VROM of Landbouw. Milieugroeperingen zoals de Werkgroep Eemsmond zijn er niet bij betrokken,

maar worden wel tijdens belangrijke fasen voldoende geïnformeerd. Het eerste bedrijf dat via zo'n projectteam vergunning is verleend is Avebe in Ter Apelkanaal. Oorspronkelijk ging het alleen om de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren en dat is uitgebreid met lucht, geluid, etc. Een uitstekende ervaring.'

Stopzetting productie

'Met Akzo is ook afgesproken dat er zo'n projectteam komt om te bezien of er naast de

Gedeputeerde Jaap van Dijk

CFK's andere milieuproblemen zijn die aangepakt moeten worden, hetgeen ik bij zo'n chemiegigant zeker verwacht. We moeten dan komen tot sanering van milieuproblemen door het treffen van milieuvorzieningen of wellicht stopzetting van een bepaald deel van het productieproces. Ik denk dat we met deze aanpak op de goede weg zitten! In Zorgen voor Morgen, en ook in het NMP, wordt de milieuzelfzorg van bedrijven een aantal keren vermeld. Een voortreffelijke gedachte, maar provincie, rijk en gemeente moeten nooit uit het oog verliezen dat zij, on-

danks milieuzelfzorg bij bedrijven, hun bevoegdheden moeten houden. Het kan niet zo zijn dat de zorg voor het milieu wordt overgelaten aan bedrijven. Dat heeft niets te maken met wantrouwen, maar alles met bevoegdheden en verantwoordelijkheden!

De Milieufederatie Groningen heeft een rapport opgesteld waaruit blijkt wat de financiële consequenties zijn van het milieubeleid op basis van Zorgen voor Morgen en het NMP voor de provincie. Een uitstekend rapport en ook op het juiste moment uitgebracht nu wij bezig zijn met het formuleren van onze milieudoelstellingen. Toch wordt de financiering voor nieuw milieubeleid problematisch. Ondanks bezuinigingen van 8 miljoen gulden de afgelopen jaren hebben we maar 5 ton voor nieuw beleid in het algemeen. Daaruit kan een deel bestemd worden voor nieuw milieubeleid. Misschien kunnen we ook geld van oud beleid gebruiken. Het rijk zal middelen beschikbaar moeten stellen en we willen de legeskosten van vergunningen drastisch verhogten. Tenslotte bekijken we of in de toekomst de advisering door de ambtelijke diensten eventueel tegen betaling kan plaatsvinden.'

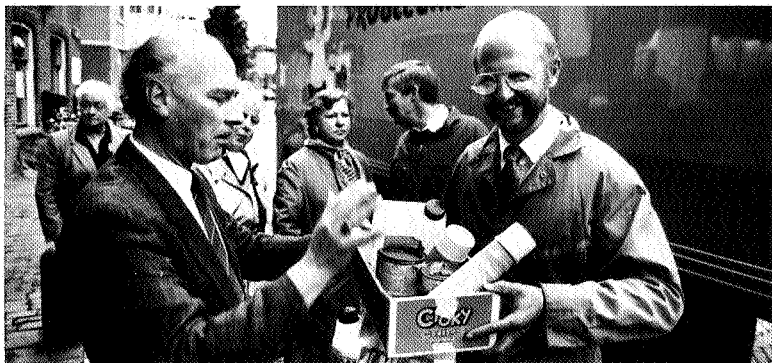
Frustraties bij bodemsanering

'Over de omvang van de bodemverontreiniging ben ik me kapot geschrokken. Niet dat ik er vanuit ging dat de Groninger bodem schoon zou zijn. Maar nu blijkt dat er duizenden vervuilde terreinen in de provincie liggen! En er wordt veel te weinig gesaneerd. Wij komen met een realistisch provinciaal Bodemsanering Programma, simpelweg omdat er te weinig gelden beschikbaar zijn. Zodra er extra financiën te vergeven zijn, staan we direct bij VROM op de stoep. De grootste frustraties worden echter veroorzaakt door het gebrek aan reinigingstechnieken en het gebrek aan opslagcapaciteit voor verontreinigde grond.

Dat er in het NMP niets extra's voor de aanpak van de bodemverontreinigingsproblematiek gedaan wordt is onbegrijpelijk. Tijdens de partijraad van het CDA in mei is het niet gelukt extra gelden beschikbaar gesteld te krijgen voor de aanpak van de vervuilde bodem. Ik trek me dit zeer aan, omdat het CDA veel eerder dan alle partijen, als rentmeesters, het milieu serieus hadden moeten nemen. Om extra gelden voor bodemsanering in te zetten zal ik binnen het CDA nog van me laten horen. Ik hoop dat ik hiermee voldoende duidelijk ben!'

'Ik denk dat het van belang is dat overheden kritisch gevolgd worden. En dat gebeurt hier ook. Neem de heer Van der Meyden van de Milieufederatie en mevrouw Alma van de Werkgroep Eemsmond. Ook Noorderbreedte is van belang voor de drie noordelijke provincies. Uitstekende themanummers, kritische artikelen, veel aandacht voor het landschap, een schitterende vormgeving, kortom een uitstekend blad! Over Noorderbreedte heb ik regelmatig boeiende discussies in de Statencommissie Milieuzaken, onder andere met statenleden die vinden dat het anders moet. Ik ben het daar dus niet mee eens. Er bleek mij, in 1987, dat de subsidie van VROM aan Noorderbreedte op de tocht stond. Ik ben toen namens de drie noordelijke provincies naar de minister gegaan om er-

lingen, dan nog gaat het mis. Willen wij ons milieu redden, dan kan dat slechts met forse ingrepen. Een trendbreuk is noodzakelijk', vertelt de Drentse gedeputeerde Lange. 'Sprekend over het milieubeleid hebben wij het meestal over het grijze milieu: lucht, water, bodem, afval zijn daarbij trefwoorden. Het groene milieu, waaronder bijvoorbeeld valt de zorg voor natuur en landschap, dreigt wel eens wat onder te sneeuwen. In Drente wordt een actief relatielotabeleid gevoerd. Het aankopen van reservaatgebieden, het afsluiten van contracten voor beheersgebieden, krijgen volop de aandacht. Te weinig rijksgeld mag niet leiden tot de houding: dan wij ook maar niet. Zo zal in 1990 nog eens extra f 500.000,— beschikbaar komen voor het relatielotabeleid.'

Gedeputeerde Herman Lange (rechts) neemt chemisch afval in ontvangst

op aan te dringen dat deze subsidie gehandhaafd zou blijven. In wezen heeft dat ertoe geleid dat Noorderbreedte weer een aantal jaren van subsidie verzekerd is. Wel vind ik het jammer dat het blad niet meer abonnees heeft dan 4-5 duizend. Aan de andere kant betekent dit wel dat er duizenden lezers zijn, die het natuur- en milieubeleid kritisch volgen. Het is voor overheden van belang te weten dat er goed geïnformeerde mensen rondlopen. Alleen om die reden hoop ik dat Noorderbreedte nog meer abonnees krijgt!'

De koers moet om, ook in Drente

'In Zorgen voor Morgen wordt het beeld glashelder: de koers moet om! Zelfs als iedereen zich houdt aan normen, richtlijnen en bepa-

Gewoon heilig verklaren

'Ook voor het grijze milieu worden volstrekt ontoereikende middelen ter beschikking gesteld. Bijvoorbeeld: voor de bescherming van ons drinkwater moet naast het maken van plannen ook gewerkt gaan worden aan de uitvoering ervan. Maar dat kost handen vol geld en het rijk laat het afweten. Daarop mogen wij als provincie niet wachten, want water is een eerste levensbehoefte. Daarmee mag niet gescharreld worden; gewoon heilig verklaren zou ik zeggen!

Onderzoek heeft uitgewezen dat het met de fosfaatverzadiging in Drente minder goed gaat dan aanvankelijk werd verondersteld. Met name in Zuidwest-Drente begint de situatie kritiek te worden. Indien geen maatre-

gelen worden genomen zal binnen enkele jaren de bodem verzadigd zijn met als consequentie: verontreiniging van het grondwater. Ook de Drentse zandgronden zijn kwetsbaarder dan eerst werd verondersteld. Het wachten is op een juiste definitie van het begrip 'fosfaatverzadiging'. Zo gauw dat bekend is kunnen wij de fosfaatverzadigde gebieden aanwijzen en maatregelen treffen. Optimale bescherming van het milieu is een levensvoorwaarde. Maar we kunnen niet steeds wachten op de besluitvorming in Den Haag en moeten onze eigen verantwoordelijkheid tonen. Uiteindelijk is het toch de burger die er voor opdraait want een provincie kan nu eenmaal geen geld drukken. Wel kunnen de opcenten op de motorrijtuigenbelasting omhoog. En dat zal dan ook gebeuren. Politiek is kiezen. Ook bij milieubeleid moet gekozen worden. En ook hier geldt: voorkomen is beter dan genezen. Preventie behoort de hoogste prioriteit te krijgen. Dweilen met de kraan open geeft een hoop werk en lijkt een oplossing. Echter, eerst de kraan dicht. Op die wijze zullen bodem, water en lucht moeten worden benaderd.'

Werkloos in een schoon milieu

'In Drente is de laatste tijd veel te doen over het bouwen van wegen. De aanleg van wegen lijkt niet te sporen met het milieubeleid. Lijkt, zeg ik, omdat ontwikkelingen nu eenmaal niet stilstaan. Maar kritischer dan ooit kijken naar waar de wegen worden aangelegd of verdubbeld is meer dan nodig. Zo zal de aanleg van een weg die het Reestdal zal doorsnijden onmogelijk gemaakt moeten worden. Waardevol gebied mag niet opgeofferd worden aan de slogan: de rechte weg is de kortste. De verdubbeling van de N37, de weg Hoogeveen-Zwartemeer, loopt gelukkig niet door natuurgebieden, helpt mee aan de ontsluiting van Zuidoost-Drente, vormt een goede verbinding met Duitsland en moet mijns inziens doorgaan. De werkgelegenheid in Zuidoost-Drente is veel te kwetsbaar. Een goed milieu is een levensvoorwaarde, maar werkloos zijn in een goed milieu is bepaald geen perspectief om over naar huis te schrijven.'

Autogebruik terugdringen

'Het openbaar vervoer in Drente is door uitgestrektheid en door geringe bevolkingsdichtheid bepaald niet ideaal. Ik meen dan ook dat het autobezit in Drente zo'n beetje het

Autogebruik terugdringen ook in Drente

hoogste scoort in Nederland. Dit om te buigen vergt een grote krachtsinspanning. Maar willen wij het autogebruik terugdringen, dan dient er een alternatief te zijn; een beter openbaar vervoer. Dat ook dat geld gaat kosten is wel duidelijk. Uiteindelijk zal ook de provincie niet ontkomen aan het beschikbaar stellen van gelden. Prioriteit ligt bij het rijk, maar wel beseft moet worden, dat één gulden naar het openbaar vervoer ook maar één keer kan worden uitgegeven.

Dat milieubeleid (en daar valt het openbaar vervoer ook onder) de komende jaren zeer veel geld zal gaan kosten wordt door ieder begrepen. En hoe je het ook wendt of keert, of nu het rijk, de provincie of de gemeente betaalt, uiteindelijk betaalt de burger.

Niemand moet er voor weglopen dit de burger duidelijk te maken. Waar de PvdA ook bestuurt, eerlijkheid gebiedt te zeggen: ook bij ons kost het geld. Sterker nog: bij ons gaat het meer geld kosten. De bewuste keuze maken wij en wij schromen er niet voor dit te vertellen. Vaak is het zo dat de kiezers pas reageren als ze 't in hun portemonnaie voelen. Dan is het echter te laat, die bewustwording zullen wij nu van de grond proberen te tillen. Hier ligt ook een duidelijke rol voor de milieubeweging. Zeggen dat 't anders moet, is geen probleem. Vertellen dat het geld kost en dat hiervoor gekozen moet worden, dat tikt aan. Noch milieubeweging, noch de bestuurders moeten hiervoor weglopen. Het is misschien niet sympathiek, maar wel realistisch.'

Binnen één generatie

'Bij ons afvalprobleem heeft voorkomen de eerste prioriteit, vervolgens hergebruik, recycling en komposteren. Energieterugwinning via verbranding staat aan het eind van de keten en alleen dat afval, waarmee niets meer kan gebeuren, mag worden gestort. De erfenis van het verleden zoals de bodemverontreiniging, gaat miljoenen kosten. Wij hebben de plicht deze erfenis uit het verleden binnen één generatie onder controle te brengen. Daar mag niets meer bij komen. Zoals gezegd, preventie dient op alle milieuterreinen de hoogste prioriteit te krijgen. Milieubeleid valt niet in hokjes in te delen. Het behoort door het totale provinciale beleid heen te lopen. Om die reden stelde Drente als één van de eerste provincies een Milieuhygiënisch beleidsplan vast. Dit DMP is het integratiekader en toetsingspunt van activiteiten op het terrein van milieuhygiëne. Samen met het Streekplan en het nog vast te stellen Waterhuishoudingsplan zijn deze drie plannen de paraplu waaronder het totale milieubeleid gestalte krijgt.'

Voorlichting onmisbaar

'Bekend is dat Noorderbreedte en de Milieuraad Drenthe door de provincie structureel worden gesubsidieerd. Hierin zie ik geen verandering optreden. Voorlichting en educatie zijn onontbeerlijk voor het voeren van een

milieubeleid. Ten aanzien van voorlichting dienen wij kritisch te bezien of de wijze waarop dat gebeurt voldoende is. Hoe bereiken wij de meeste mensen? In die zin is ook de vraag gewettigd of Noorderbreedte de juiste formule heeft. Zijn de thema's niet te uitgebreid? Gaat de informatie te diep? Het antwoord heb ik niet, maar bezinning op dit punt lijkt mij niet overbodig.

Dat geldt ook voor de provincie ten aanzien van het voorlichtingsmateriaal. Huis aan huis verspreiding houdt nog niet in, dat het ook huis aan huis gelezen wordt. Vergroting van de bereikbaarheid zonder afbreuk willen doen aan de kwaliteit, dient uitgangspunt te blijven.

Helaas constateer ik dat de belangstelling vaak blijft steken bij woorden. Soms lijkt het alsof het eerst nog erger moet worden. Onvoorstelbaar. De bakens hadden reeds lang verzet moeten zijn. De politiek heeft zijn ongelijk ook te laat erkend. De geitewollensokkendragersfilosofen waren voor hen de flie-refluïters van het landschap. En bekend is, dat een profet in eigen land niet wordt geëerd.

De Zorgen voor Morgen kunnen wij weg nemen, maar het kost geld, het kost pijn en je maakt er misschien geen vrienden mee. Maar daarvoor zijn wij dan ook niet gekozen.'

Haastige spoed is nodig

'De trendbreuk wordt steeds duidelijker: wij moeten terug naar een kringloopeconomie. Op weg naar schonere productieprocessen, op weg naar nieuwe technologieën en milieuzorgsystemen. Naar betere regelgeving, naar juiste handhaving en controle. En dat betekent nogal wat. Een fundamentele koerswijziging. Immers, het energiegebruik moet drastisch omlaag, de agrarische sektor moet mogelijk worden ingekrompen en aan het aantal te rijden kilometers dient een halt te worden toegeroepen. Zo krijgen wij een milieubeleid dat zich niet alleen richt op schone technologie, maar ook randvoorwaarden stelt aan het landbouwbeleid, aan de ruimtelijke ordening, aan het energiebeleid en aan het verkeers- en vervoerbeleid.

De mens is inventief en creatief. Ook als het vijf voor twaalf is. Geloof in eigen kunnen, in koerswijziging, moet er zijn. Daar is haast bij. En dan doet in deze de leuze: zij die geloven haasten niet, geen opgeld. Integendeel. Zij die geloven in een redding van ons milieu dienen zich te haasten. Het is kiezen of verliezen.'